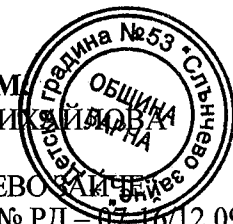

ДЕТСКА ГРАДИНА № 53 „СЛЪНЧЕВО ЗАЙЧЕ“ – ОБЩИНА ВАРНА
Ул. „Капитан Райчо“ № 103 „А“, ЕИК 181404208, e-mail: slan4evozai4e53@abv.bg,
Info-400177@edu.mon.bg, тел:

УТВЪРЖДАВАМ
КРАСИМИРА МИХАЙЛОВА
ДИРЕКТОР НА
ДГ № 35 „СЛЪНЧЕВО ЗАЙЧЕ“
СЪС ЗАПОВЕД № РД – 07 / 16.09.2025 г.

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА

НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В ДЕТСКА

ГРАДИНА № 53 „СЛЪНЧЕВО ЗАЙЧЕ“

Разработен на основание заповед № РД-09-5906/28.12.2017 г. на Министъра на образованието и науката по зададен образец, изготвен от работна група в МОН с участието на представители от Министерството на труда и социалната политика, Агенцията за социално подпомагане, Държавната агенция за закрила на детето, Националната мрежа на децата, Фондация „Асоциация „Анимус“, Асоциация „Родители“, Сдружение „Дете и пространство“ и УНИЦЕФ България.

I. ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Документът има за цел да очертае рамките на единен механизъм, които се очертават на равнище институция и равнище група/клас. Първата част е разяснителна, като в нея се концентрира вниманието върху понятията „насилие“ и „тормоз“, видовете поведение, които те включват, както и белезите, по които да бъдат разпознати. Тази част е информативна и с нея трябва да бъдат запознати всички служители в детската градина.

Във втората част на документа се разглеждат задължителните елементи на политиката в детската градина за противодействие на тормоза се разясняват дейностите по превенция и интервенция (реакция), които се осъществяват на равнище детска градина и на равнище група, **включването на родителите** като неизменен участник в процеса на превенция и на интервенция, както и се очертават основните ресурси, които детската градина и съответно Министерство на образованието и науката трябва да осигурят, за да може ефективно да се противодейства на насилието.

Приложенията към основния документ дават практически насоки за това, как да се прави изследване и оценка на актуалната ситуация, как да се осъществяват дейности на ниво група/клас, как да се подаде сигнал към други служби или услуги при възникване на по-сериозни ситуации с оглед на причинена вреда и последиците за живота и здравето на децата.

Алгоритъмът за прилагане на механизма разписва конкретни задачи и съответните им срокове с оглед на реализирането на дейностите по настоящия механизъм.

ИЗМЕРЕНИЯТА НА ТОРМОЗА В В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ, В ЧАСТНОСТ ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Тормозът в детската градина обхваща широк спектър от прояви. Това е явление със сериозни размери, което оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват или наблюдават.

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. Две от определенията имат пряка връзка с насилието от деца върху деца, което е обект на настоящия механизъм.

Физическо насилие е „причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето“.

Психическо насилие „са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

Насилието може да е от възрастен към дете, между деца или от дете към възрастен.

Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на СЗО е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото.

„Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника, попечителя, или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитие на детето в една от следните области: здраве, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Какво е тормоз?

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. (Craig and Peplar, 1997). Случаите на тормоз се извършват в групова среда в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастен. Дан Олвеус (Olweus, 1993) определя тормоза като сбор от *съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група*. Или по-просто казано „повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече ученици/едно или повече деца, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез думи, физически контакт или по друг начин.“ Тормозът спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

От съществено значение е разбирането за тормоза в следите характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;

2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;

3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът обхваща много широк спектър от поведения: преки нападения (удряне, заплаха или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, открадване или повреждане на лични вещи) или непреки (например разпространяване на слухове или насърчаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда). Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

Физически тормоз – например: блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Вербален тормоз – словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Включва подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

Психически тормоз /Социален тормоз/ – например: подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на лични вещи/имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които има за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

– например, избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападение и насилие.

Тормозът може да се случва както във физическата среда, така и във виртуалната среда „кибер тормоз“, „кибер насилие“. Бурното развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастване на проявите на насилие, които се

извършват чрез интернет или мобилен телефон. Тук спада разпространяването на:

- обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронните средства за комуникация или в социалните мрежи;
- разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис в интернет или по други канали без негово съгласие, кражба на самоличност, разпространение на слухове в социалните мрежи др.

Ако дете е въввлечено в рискова ситуация онлайн, това винаги своите отражения в реалния живот. Преживяването на детето могат да бъдат дори по-унизителни, тъй като кибер тормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много повече хора.

Един от признаците, че дете може би е жертва на кибертормоз, е рязката смяна на настроението и поведението му при използване на интернет или при получаване на обаждане по мобилен телефон – например детето става мълчаливо и боязливо.

Конкретни примери, както и разграничаването на нивата на различните форми на тормоз с оглед причиняване на различна по степен вреда, са представени в Таблица 1. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия.

Физическият тормоз е формата, която възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към нея. **Психическият /социалният/** тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като те не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

В много случаи психическият тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други, се подценяват и считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е деструктивен и опасен вид насилие.

Следователно усилията за справяне с насилието от деца над деца в детската градина трябва да бъдат насочени към всички проявления на това явление, а не само към неговите физически форми.

Разпознаването на **физическото насилие** включва следните физически и поведенчески показатели:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едностранни отговори;

- безпокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;

Разпознаването на **психическото насилие** включва следните физически и поведенчески показатели:

- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в детската градина, ниска самооценка;
- психосоматични симптоми.

Разпознаването на **сексуалното насилие** включва както изброената по-горе симптоматика, така и различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възрастова група деца).

Разлики между тормоз или закачки или игра между деца/ученици

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място е важно да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премежване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би помогнало за правилна оценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат или блъскат, или си разменят шегички, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма доминираща роля, а околните не им обръщат особено внимание, то **най-вероятно става дума за игра.**

- ако едно от децата е видимо притеснено или напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне,

ако ролите не се сменят, а другото дете е в непрекъснато доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, **най-вероятно става дума за тормоз.**

Ако детето не се чувства добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.

Ако детето, към когото са насочени подигравките, поиска от другото дете да спре и то не престава да се подиграва, **става дума за тормоз.**

Ако детето, което дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, **това е тормоз.**

Ако дразненето е за нещо, което детето не може да промени /височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр/ **тогава може да е тормоз.**

Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, **това тормоз.**

Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или властно – **това може да е тормоз.**

Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси и да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Физическото насилие и тормоз са формите, които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях. Психическото насилие и тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, както обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Ето защо е важно да се обърне внимание още при първите признаци за съществуването на насилие и тормоз.

Признаци, по които може да се разпознават насилието и тормозът:

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признаци:

- Различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване.
- Неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едностранни отговори;
- Безпокойство или крайности в поведението – от агресивност до пасивност.
- Лоша представа за себе си – децата смятат, че са заслужили насилието;
- Прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да е било с него;
- Влошаване на здравословното състояние, което включва прилошаване, главоболие и отпадналост;
- Влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия
- Детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си.
- Агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- Внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на

детето.

- Бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- Загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- Употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване /постоянно обличане на едни и същи дрехи или отказ да сменя косата си/
- Психосоматични симптоми като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмари и сънят му е нарушен;
- Различни прояви на сексуализирано поведение /имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст;
- Наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социални мрежи;

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл.7, ал.1 и 2 от Закона за закрила на детето, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

II. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

1. Принципи, ценности, философия

Институциите в системата на ПУО по чл.2, ал.3 от ЗПУО самостоятелно разработват и прилагат цялостна политика за:

- Подкрепа за личностно развитие на детето и ученика
- Изграждане на позитивен организационен климат
- Утвърждаване на позитивна дисциплина
- Развитие на училищна общност;

Превенцията и интервенцията на насилието и тормоза в СПУО са неизменна част от тези политики. Съобразно потребностите на институцията те биха могли да бъдат оформени самостоятелен документ или да са част от общите политики за развитие на институцията и осигуряване на сигурна образователна среда.

Политиката за превенция и интервенция на насилието и тормоза се основана на споделени ценности, философия, норми правила и традиции за участие и взаимодействие на директора, педагогическия и непедагогически персонал, родителите и децата в изграждането на сигурна среда. Тя трябва да се базира на основни принципи и положения, да съдържа цели, стратегии, очаквани резултати и отговорности за всички участници в процеса на ПУО.

Основни цели на политиката за превенция и интервенция на насилието са:

- Да създаде позитивна култура и климат в детската градина, училището и центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено;
- Да повиши осведомеността на всички участници в процеса на ПУО, че насилието е неприемливо поведение.
- Да разработи система за превенция, която създава условия за превантивна работа с група

и включва децата в образователни дейности, семинари, работилници, които да ги запознават с различните форми на насилие и тормоз, да възпитават уважение и толерантност към различията, да развиват чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, кое поведение е приемливо и кое – не, как да се реагира на неприемливо поведение и др.

- Да създаде система за интервенция като разработи или разясни съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, включително по отношение на идентифициране и сигнализиране;
- Да създаде система за интервенция като разработи или разясни съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. по отношение на идентифициране и сигнализиране;
- Да създаде система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въвлечените в ситуациите на насилие и тормоз;
- Да развие устойчива система за изграждане на капацитет у всички участници в образователния процес под формата на обучителни дейности, механизми за сътрудничество с други външни за детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализирано обслужващо звено, служби, организации или институции, изграждане на ефективна система за дежурства и др.;
- Да създава механизми за проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция;

В допълнение на принципите в ЗПУО, цитирани в чл. 3, ал.2 от ЗПУО, политиката за сигурна образователна среда следва да се базира и на следните специфични принципи:

- Позитивна култура и климат, които:
 - Приемат различието и разнообразието и се базират на принципите на приобщаващото образование
 - Дават възможност за развитие на сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието.
 - Насърчават взаимоотношения на уважение сред цялата общност;
- Ефективно лидерство;
- Прилагането на цялостен институционален подход
- Споделено разбиране на насилието и тормоза и последиците;
- Подкрепа и мотивиране на децата и служителите, в т.ч. информирание, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието;
- Въвеждане на образователни стратегии и дейности за превенция /вкл. мерки по информирание/, които:
 - Развиват емпатия, уважение и реализиране сред децата
 - Ясно адресират агресивно поведение
 - Изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие;
- Системност и регулярност при вписване, изсяняване и прилагане на мерки и последващи действия в случай на насилие и тормоз;
- Координация и последователни усилия от страна на институцията за изграждане на мрежа то взаимовръзки и взаимодействия за изграждане на по-сигурна среда.
- Партньорство с родители;

- Непрекъснатата оценка и проследяване на ефективността по цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

Причините за насилието са много и комплексни и детската градина трудно би могло да повлияе на всички. То може обаче успешно да намали тези фактори, които са свързани със средата в детската градина и които допринасят за проявата на агресия и за утвърждаване на агресивни модели на поведение, чрез:

- системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда в детската градина (с фокус върху групите), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на групата като общност;
- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между децата за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата/класа, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- познавателни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на децата за справяне на неприемливото поведение, които не наблягат на наказанието.

Цялостната политика се реализира на равнище детската градина, училище, център за подкрепа на личностно развитие, специализирано обслужващо звено и на равнище група/клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция /реакция/

Превенцията на насилие и тормоз включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията посътоавя приоритет върху дейности на равнище група/клас, например създаване на правила на отношение в групата/класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа /в училище/, или по друго време в ДГ. Дискусиите са възможни в групата да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, реагиране на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне ши развиване на нови умения и модели за ниенасилствени отношения и поведения.

Интервенциите включват отговорът на институцията при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Това са последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на насилие, тормоз и криза и се реализира като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено пряко или

косвено в ситуацията като се прилага принципът на най-добрия интерес на детето.

2. Разработване на система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда

2.1. Създаване на координационен съвет

Във детската градина следва да се създаде координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза.

Съветът се ръководи от заместник-директор и /или друг педагогически специалист, определен от директора и включва в състава си училищен психолог/пед.съветник, учители, деца и родители.

2.2. Оценка на ситуацията:

Оценката и наализирането на ситуацията са от значение за планиране на дейности за изграждане на сигурна образователна среда. **Оценката съдържа описание на следното:** Доколко са запознати заинтересованите страни в системта за насилие и тормоз? Какви видове форми на насилие и тормоз има в ДГ? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката се организира от ръководството на институцията и се осъществява от координационния съвет в началото на учебната година. За целта могат да се използват редица инструменти като специални въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност – фокус – групи с деца, учители, родители и други...../...../Прил.4 е включен примерен пакет с психологически инструменти/

Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. Резултатите могат да се обсъдят и на родителски срещи.

Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

На базата на извършената оценка в началото на всяка учебна година координационният съвет изготвя план за съответната учебна година за противодействие на тормоза. Този план съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на равнище група и детска градина и е индивидуален за всяка детска градина с оглед на потребностите, вследствие от оценката в началото и в края на годината. Той е със срок една учебна година и се ревизира и актуализира всяка учебна година. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

Планиране/актуарлизиране на дейности по превенция

Дейности на превенция на равнище институция:

Създаване/актуализиране на ЕК на училищната общност/ДГ, съгласно ЗПУО. ЕК на ДГ включва всички участници в училищно и предучилищно образование

Създаване на единни правила, които да станат част от ПДДГ. Този процес е на две стъпки:

1/ Изработване на правила на поведение и ценности от всяка група.

2/ Обобщаване на правилата на ниво институция и вписване в ПДДГ.

Създаването на единни правила е неизменна част от превантивните дейности, които се предприемат на равнище детска градина. Този процес се свързва със следните дейности:

формулиране на предложения от всяка група за правила на поведение и ценности;

обобщаване на всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от групите и формулиране на общи ценности и правила, които да бъдат част от политиката на детската градина.

договаряне на единен механизъм, включително разписани ясни отговорности, за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие;

разработване на предложения за промени в ПДДГ

приемане на съгласуваните промени;

ясно разпределение на конкретни отговорности на всички възрастни в детската градина;

използване на подхода за работа с връстници (peer education), които трябва да станат естествените помощници при реализирането на всички видове интервенции както по отношение на децата, които са обект на тормоз, така и по отношение на децата, които упражняват насилие;

повишаване квалификацията на учителите за работа с програмите, включително реализиране на специализирани обучения за определени категории от работещите в детската градина за справяне с критични ситуации и други;

разработване на мерки за привличане на родителите;

информирание и актуализиране на информацията за наличните ресурси в общността – съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в детската градина;

осигуряване на реални партньорства с външни на детската градина служби, организации и специалисти;

насочване към здравни и социални услуги за децата и техните семейства при възникнала необходимост.

2.4.2 .Дейности за превенция на равнище детската градина

Превенцията на равнище група включва приоритетно обучителни дейности.

Децата и учителят създават визуализирани правила за поведение на групата. Водеща роля в обучителни дейности и работа с групата има учителят. При работата на равнище група следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното, интеркултурното образование. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на

чувство за емпатия и отговорно поведение.

- Обучителни дейности и работа с група, в която водеща роля има учителя. При работа на равнище група следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии и решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, включително теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното, интеркултурното образование. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата за нагласи, социални умения, здравословно ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и други.

Основните теми могат да бъдат:

1. Правата на децата и отговорностите, които те създават по отношение на околните.
2. Ценностите — какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат вежедневието?
3. Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз?
4. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите?
5. Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим?

Използване на подходящ подход към децата, работа с връстници, осигуряване на условия за участие на децата, които да станат естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция (различни инициативи, идващи от децата и др.);

- Провеждане на тематични родителски срещи.

2.3. Дейности по интервенция

2.3.1. Дейности по интервенция на ниво институция

Дейностите по интервенция на ниво институция задължително се включват в Годишния план за дейността на институцията и се приемат на първия педагогически съвет за учебната година. Включват:

- Създаване/актуализиране на процедури за действие при инциденти, работа по случай, включително насочване към услуги;
- Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията;

Дневникът със случаи се създава за целите на анализа и планирането на цялостна политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. Поради особеността на сградния фонд, всяка група в ДГ 53 „Слънчево зайче“ — разполага с дневник със случай, който стои в дневника на групата. В края на годината се архивира с дневника. В него се

документират единствено ситуациите, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация (Приложение 1), при които е необходима и намесата на координационния съвет. В Дневника със случаи се описва следната информация: дата, група, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.

На базата на вписаните ситуации, координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. Координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца и ученици, които участват и се въвличат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др. Координационният съвет дава становище и насочва детето към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск.

Дневникът се съхранява при член на координационния съвет от съответния сграден фонд.

- Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“ (Отдел „Закрила на детето - ОЗД“) и/или полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция (виж Приложение 3: Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск?), в който следва да се включи представител на институцията (учител на групата/класен ръководител, училищен психолог/педагогически съветник).

Индивидуалната работа по случай с дете се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип. При становище от координационния съвет в детската градина за инициране на работа по случай или ако не се свика Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция, психологът следва да иницира работа по случай с детето в детската градина/училището.

Всеки служител в детската градина е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на институцията.

2.5.2. Дейности по интервенция на ниво група/ клас - отнасят се до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (Приложение 1).

- Обсъждане между децата и учителя на групата с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.

- Съвместни действия между учител и психолог и включване на

ВЪНШНИ

специалисти.

Организиране на допълнителни занятия с цялата група с подкрепата на психолог /използване на посредник при решаване на конфликти/.

- Провеждане на тематична родителска среща.

3. Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Съгласно институционалните политики родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

Партньорството с родителите за съдействие по превенция на насилието и тормоза може да се осъществява чрез:

- Провеждане на тематична родителска среща, в която учителите да запознаят родителите с цялостната политика, да им се представят основните моменти в механизма и да се дискутира тяхната готовност да участват;
- Покана към родители, които да се включат, като представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзката между образованието и приложението му в живота;
- Идентифициране на родители, които могат да бъдат посредници за осъществяване на връзка между детската градина и други организации и институции.
- Родителското съдействие може да има различни измерения, като:
 - родители - специалисти от областта на помагащите професии (психолози, социални работници, медиатори, лекари) или други професии, които могат да бъдат полезни и с чиято помощ могат да се реализират институционални инициативи;
 - родители, изявили желание да се включат в групи за придружаване на деца при организирани посещения;
 - родители, изявили желание да бъдат посредници между детската градина и родителите или други организации и институции, когато това се налага.

Партньорството с родителите в случаи на интервенция: във всички случаи е необходимо родителите на участващите в ситуацията на насилие или тормоз деца да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от институцията действия за разрешаване на ситуацията.

Насоки към учителя за разговор с родителите:

- Добре е разговорът да бъде започнат със силните страни на децата и след това да се представи ситуацията. Това ще помогне за свалянето на напрежението още в началото.
- Добре е останалите родители от групата също да бъдат информирани за ситуацията и предприетите действия с цел изясняване на неизвестните и сваляне на напрежението. По този начин се ограничават различни интерпретации и спекулации поради непознаване на ситуацията. Родителите трябва да бъдат информирани, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете или деца от тяхна страна са недопустими и само ще задълбочат конфликта.
- Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се остави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки; от разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености - кой какво

може да предприеме и какво се очаква като резултат. Конструктивно е учителят да дава конкретни препоръки на родителите какво биха могли да направят и да обсъжда дали това е според възможностите им. По преценка, учителят може да насочи родителите за консултация със специалисти при необходимост.

Насоки за работа с родители, когато не съдействат:

В случай че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин възпрепятстват действията на детската градина, учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

4. Ресурсна обезпеченост

4.1. Ръководството на институцията в СПУО е необходимо да осигурява:

- Ежегодно обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза
- Обучени специалисти за интервенция в ситуация на тормоз в институцията, а при липса на такива да се обърне към външни за институцията специалисти, които са обучени за интервенция в ситуация на тормоз.
- Информация, материали за насилието и тормоза в ДГ, информация за наличните ресурси в общността и други.

4.2. Министерство на образованието и науката е необходимо да осигурява:

- Проучване на необходимостта от повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти в областта на справяне с тормоза в образователните институции.
- Обучение чрез включване на тематични области, свързани с насилието и тормоза в Националната програма за квалификация посредством оперативни програми и други.

Настоящият документ има характер на задължителен при разработване на цялостни политики и програми, свързани с насилие и тормоз и при справяне в случаи на насилие и тормоз.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ТАБЛИЦА 1. КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФОРМИТЕ НА ТОРМОЗ И ПРЕДПРИЕМАНЕ НА СЪОТВЕТНИ ДЕЙСТВИЯ

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Документиране	Последователност на процедурите за интервенция
<u>ВТОРО НИВО – ПОВТАРЯНЕ НА ЕДНИ И СЪЩИ НАРУШЕНИЯ НА ПРАВИЛАТА ИЛИ С ПО-СЕРИОЗНИ ПОСЛЕДИЦИ:</u> • Форми на физически тормоз са например: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса. • Форми на вербален тормоз са например: подигравки, отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди; • Форми на психически тормоз са например: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация. • Форми на социален тормоз са например: интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване. • Форми на сексуален тормоз са например: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози • Форми на кибертормоз са например: непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение.	На второ ниво, по правило, действията се предприемат от класен ръководител заедно с психолог или педагогически съветник, представител на координационния съвет и директор и задължително участие на родител. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да се обърне към отделите за закрила на детето. Координационният съвет прави оценка на риска и се инициира индивидуална работа по случай.	Ситуацията на Тормоз се описва в Дневника за ситуации на тормоз и се предприема работа по случай. Възстановяване на щети при наличие на такива	1) Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз. 2) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 3) Уведомяване на ОЗД и/или органите на полицията при ситуации с по-сериозни последици по преценка на учителя заедно с психолога/педагогическия съветник или директора; Уведомяването е задължително и незабавно, когато се отнася до случаи на сексуален тормоз, проявяващи се в подтикване или принуждаване към сексуални действия. 4) Уведомяване на родител. 5) Консултации. 6) Мерки и действия - работа на координационния съвет: анализ на ситуациите от регистъра и предприемане на индивидуална работа по случай с ученик в риск от тормоз и разписване на индивидуална програма. Мониторинг на предприетите мерки и действия.

ТАБЛИЦА 1. КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФОРМИТЕ НА ТОРМОЗ И ПРЕДПРИЕМАНЕ НА СЪОТВЕТНИ ДЕЙСТВИЯ

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Документиране	Последователност на процедурите за интервенция
ТРЕТО НИВО – ЗЛОУПОТРЕБА СЪС СИЛА, КАКТО И ПРИ ЕКСТРЕМНИ СИТУАЦИИ, В КОИТО СЪЩЕСТВУВА ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТА И ЗДРАВЕТО ИЛИ ЗА ТЕЛЕСНИЯ ИНТЕГРИТЕТ, ЗА КОЙТО И ДА Е ОТ УЧАСТНИЦИТЕ В СИТУАЦИЯТА: • Форми на физически тормоз са например: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намущкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие. • Форми на вербален тормоз са например: закани, заплахи, обиди, клетви, които накръняват сериозно достойнството, публично унижение и др.; • Форми на психически тормоз са например: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи, ограничаване на движението, склоняване за употреба на наркотични и други психотични вещества, включване в деструктивни групи и организации. • Форми на социален тормоз са например: заплахи, изолация, групово измъчване на индивид или група и организиране на затворени групи (банди), последиците от които нараняват други. • Форми на сексуален тормоз са например: съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение. • Форми на кибертормоз са например: повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи, злоупотреба с блогове, форуми, Социални мрежи, заснемане без разрешение, заснемане на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки на детска порнография.	На трето ниво, по правило, уведомяването на ОЗД и/или органите на полицията става незабавно от служителя на детската градина, идентифицирал тормоза. Действията на ниво училище се предприемат от директор заедно с координационния съвет създателното участие на родители компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция и др.). Ако присъствието на родител не е в най добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира центъра за социална работа, отделите за закрила на детето и/или полицията. Отговорът на училището може да включва насочване към местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и полицията, ОЗД и община по силата на координационния механизъм; съставяне на Протокол за тормоз и възстановяване на щетата; включване на учениците в допълнителни програми, насочване към услуги в общността.	Ситуациите на тормоз от трето ниво се описват в Дневника за случаи на тормоз, като по тях се предприема интензивна работа по случая, Включваща всички участници, правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се иницират процедури съответствие със закона. Ако друга организация или услуга е въввлечена в работата с ученика, училището установява връзка с тези организации или услуги и хармонизира дейностите.	1) Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз и незабавно уведомяване на ОЗД и/или органите на полицията. 2) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участниците. 3) Уведомяване на родител. Консултации- предприемане на индивидуални разговори с участниците. Мерки и действия от страна на координационния съвет, интензивна работа по случай, информиране и насочване към други служби и/или услуги от страна на директора. Мониторинг на предприетите мерки и действия.

Приложение 2

НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.

Задължение на всеки служител на институцията е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено):

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на детето, неговото здраве и физическия интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.

- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло насилието/тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата

- свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;

- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

2. Подход за възстановяване на щетата.

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на институцията. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети.

Подходът за възстановяване на щетата изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя/класния ръководител, педагогическия съветник/психолога.

Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище/детска градина се придържа, а не за да бъде наказан: като първа стъпка учителят изслушва детето. Не е

желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;

- ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят/класният ръководител разговаря с детето, а детето само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи детето, което е потърпевш от насилието. Този процес се медира от ангажирания в случая учител/класен ръководител, педагогическия съветник или психолога;
- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Педагогическият съветник или психолога също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава детето във взаимоотношенията му с другите деца и даде насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост;
- при преценка може да бъде насочено към услуги в общността.

3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.

Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз. При повторна ситуация на насилие или когато има случай на инцидент или криза се следват предписанията от механизма, описани в Приложение 1.

Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

- при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работас цялата група), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство, в което да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолога или педагогическия съветник, а при липсата на такъв специалист веднага да се потърси съдействие от Националната мобилна група за психологическа подкрепа, състояща се от кризисни психолози към МОН, мобилната група или специалист от услуга в общността или мобилни кризисни психолози от Държавната агенция за закрила на детето. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите;
- работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят/класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстници. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;

желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;

- ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят/класният ръководител разговаря с детето, а детето само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи детето, което е потърпевш от насилието. Този процес се медира от ангажирания в случая учител/класен ръководител, педагогическия съветник или психолога;
- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Педагогическият съветник или психолога също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава детето във взаимоотношенията му с другите деца и даде насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост;
- при преценка може да бъде насочено към услуги в общността.

3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.

Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз. При повторна ситуация на насилие или когато има случай на инцидент или криза се следват предписанията от механизма, описани в Приложение 1.

Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

- при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работас цялата група), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство, в което да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолога или педагогическия съветник, а при липсата на такъв специалист веднага да се потърси съдействие от Националната мобилна група за психологическа подкрепа, състояща се от кризисни психолози към МОН, мобилната група или специалист от услуга в общността или мобилни кризисни психолози от Държавната агенция за закрила на детето. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите;
- работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят/класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстници. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;

- необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

- детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с психолога в институцията;

- не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици. При създаване на необходими условия и след съответно обучение на специалистите в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено може да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между децата.

- наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства, и при необходимост отново разговаряйте с него;

- необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;

- не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на институцията;

- валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на институцията. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;

- насърчават се отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;

- при преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от психолога, педагогическия съветник или ако няма такъв – от учителя на групата/класния ръководител. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми – къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н.

Всяка детска градина/училище следва да имат актуална информация за наличните услуги в общността, като центрове за превенция и консултативни кабинети към местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, центрове за обществена подкрепа, комплекси за социални услуги, общински съвети по наркотичните вещества, програми, предлагани от неправителствени организации и др. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

5. Действия при насилие на дете срещу член на екипа на институцията.

Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на извършеното насилие.

Оказва се помощ в случай, че има пострадал/пострадали. Детето трябва да бъде отделено с оглед на възстановяване на сигурността. Отделянето на детето може да бъде временно до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.

Уведомяват се родителите на детето.

С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог или педагогически съветник. Последният дава становище след оценката на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последствията от Педагогическия съвет.

Детската градина/училището организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия. Обсъждат се възможни действия и се прави план за работа с детето.

6. Действията при насилие на възрастен срещу дете.

При насилие на възрастен над дете незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полиция и се свиква Координационния механизъм за дете в риск.

Детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено извършват последователни действия – описани в Приложение 3: Кога, кой къде може да подава сигнал за дете в риск?

С пострадалото дете разговаря психолог или педагогически съветник, който прави оценка и изготвя становище.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на институцията срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (Приложение 1). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални психологически измерения.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3:

КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?

Съгласно Закона за закрила на детето (чл. 7, ал. 1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи. Съгласно ал. 2 „Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна.

2. Кой подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на деца/ученици в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено директорът на институцията следва да бъде незабавно уведомен. От страна на институцията сигналът се подава от директора. Всеки член на институцията, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз, е длъжен незабавно да уведоми ОЗД и /или полицията.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали. В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в институцията може да проведе консултация, като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с консултант на телефон 116 111, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз

- да се свърже с Националния център за безопасен интернет на телефон 124 123 или чрез сайта www.safenet.bg.

3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111, която работи 24 часа в денонощието. Линията е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждращите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и

помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. В случаи, касаещи насилие и тормоз в интернет (кибернасилие и кибертормоз), сигнал може да се подава към Националния център за безопасен интернет. Към центъра функционира консултативна линия, отворена в работните дни между 10 и 16 часа на телефон 124 123, имейл helpline@online.bg и чат в сайта www.safenet.bg. Консултациите на линията са анонимни и на нея могат да се свързват както деца, така и професионалисти и родители. Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за спешни повиквания: **112**.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила – получен от дирекция „Социално подпомагане–(отдел за

закрила на детето), Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето. Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето“ – при дирекция „Социално подпомагане“ началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето“ – определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от неговото постъпване.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на детската градина/училището – информация за детето, за взаимоотношенията му с децата, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти, за да се направи точна оценка и да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай че бъде установен риск за детето, трябва да бъдат предприети мерки за закрила и да започне работа по случая. Изготвя се общ план, в който се описват планираните мерки, като социалният работник е отговорен и следи за изпълнението на плана. Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище детска градина/училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

АЛГОРИТЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В ДЕТСКА ГРАДИНА № 53 “СЛЪНЧЕВО ЗАЙЧЕ”

1. Запознаване на педагогическите специалисти и останалите служители с Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование по ред, определен от директора.

2. Създаване/актуализиране на институционалните политики в съответствие с препоръките, описани в Механизма.

3. Създаване на Координационен съвет - състав (председател, членове) със заповед на директора на образователната институция.

4. Извършване на „оценка на ситуацията“ в началото на учебната година и анализ на резултатите от Координационния съвет.

5. Изготвяне/актуализиране на едногодишен план от Координационния съвет на базата на резултатите от „оценката на ситуацията“ и спецификата на образователната институция. Планът съдържа ясни срокове, ангажменти и отговорности за дейностите по превенция и интервенция на насилието и тормоза, като следва няколко задължителни стъпки:

5.1. Дейности за превенция

- Създаване/актуализиране на Етичен кодекс на институцията - Отг: Председател ЕК
- Създаване/актуализиране на правила в Правилника за дейността на детската градина - Отг: Директор
- Планиране на конкретни дейности по превенция на ниво група и на ниво институция - Отг: Учителски екипи
- Подготвяне и предоставяне на методически материали (презентации, писмен материал), с цел повишаване на компетенциите относно агресия, насилие и тормоз на учителите и непедагогическия персонал в ДГ - Отг: Психолог

5.2. Дейности за интервенция

- Създаване/актуализиране на процедури за действие при инциденти, работа по случай, включително насочване към услуги - Отг: ЗДУД
 - Актуализиране на Дневника за случаи на насилие и тормоз за съответната учебна година. Всяка, описана в дневника ситуация, съдържа следната информация: дата, група, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.
Отг: Психолог
 - Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби - Отг: Служители ДГ
6. Изготвяне на годишен доклад от Координационния съвет и препоръки за създаване на по-сигурна образователна среда до ръководството на институцията –
Отг: Председател Координационен съвет

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗ МЕЖДУ ДЕЦАТА В
ДГ № 53 „СЛЪНЧЕВО ЗАЙЧЕ“

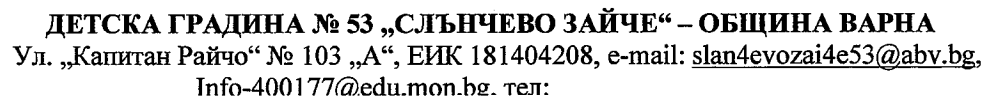
ВЪПРОСНИК ЗА ТОРМОЗ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

/Въпросникът се попълва от учителя чрез събеседване с детето/

Инструкция за работа с детето: След като учителят прочете внимателно всеки въпрос, детето трябва да отговори кой според него е верният отговор, за да може учителят да го отбележи.

1. В ДГ „Слънчево зайче“ какво правят децата? */Може да се посочи повече от един отговор/*
 - а) Блъскат, удрят други деца;
 - б) Обиждат ги, измислят неприлични прякори;
 - в) Дразнят ги;
 - г) Взимат им от нещата;
 - д) Говорят зад гърба им, разпространяват за тях неверни неща, клюки;
 - е) Настройват другите деца срещу тях;
 - ж) Играят си;
2. Къде се случва децата да бъдат тормозени? */Може да се посочи повече от един отговор/*
 - а) В занималня;
 - б) По коридорите;
 - в) В тоалетните;
 - г) На двора;
3. Случвало ли си е до сега да те тормозят */през тази учебна година/*?
 - а) Да
 - б) не
4. Ако ти се е случвало да те тормозят през тази учебна година, колко често
 - а) Всеки ден;
 - в) По няколко пъти;
 - г) Досега не се е случвало да ме тормозят;
5. Ако ти се е случвало да те тормозят, децата които го правят, бяха:
 - а) От твоята група – момчета, момичета; момчета и момичета /да се подчертае/
6. Ако се е случвало да те тормозят, то беше:
 - а) само;
 - б) с него имаше и други деца, но те само гледаха;
 - в) досега не се е случвало да ме тормозят;
7. Случвало ли се е да те тормози някой *през тази седмица*
 - а) Да;
 - б) Не;
8. Когато те тормозеха, ти каза ли на някого? */Може да се посочи повече от един отговор/*
 - а) Казах на учителката
 - б) На помощник-възпитател
 - в) На Заместник-директор/Директор
 - г) На майка ми
 - д) На баща ми
 - е) Казах на приятел
 - ж) Казах на друг човек /Посочи!/
 - з) Не казах на никого

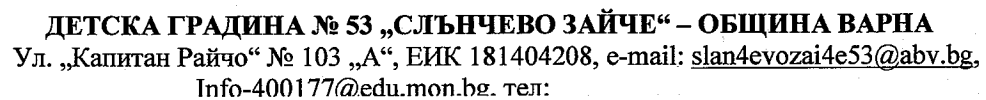
9. Ако си казал на някого, това помогна ли, доведе ли до спиране на тормоза?
а) Да
б) Не
10. Виждал ли си да тормозят други деца в ДГ?
в) Да
г) Не
11. Колко често си виждал да тормозят други деца в ДГ?
а) Всеки ден;
б) Няколко пъти през седмицата;
в) Досега не съм виждал да тормозят други деца;
12. Ако си виждал да тормозят други деца, казвал ли си на някого за това?
а) Да, на един от учители;
б) Да, на приятел;
в) Да, на родителите;
г) Да, на брат ми/на сестра ми;
д) Да, на други възрастни /Посочи!/
е) Не съм казвал на никого;
ж) Досега не съм виждал да тормозят деца
13. Виждал ли си да тормозят деца **извън** ДГ?
а) Да;
б) Не;
14. Случвало ли се е **ти** да тормозиш друго дете през **тази година**?
а) Почти всяка седмица;
б) Почти всеки месец;
в) Не се е случвало да тормозя друго дете;
15. Случвало ли се е **ти** да тормозиш друго дете през **тази седмица**?
а) Да;
б) Не;
16. Кой ти помага най-много, ако се случи някой да те тормози?
а) Някой от учителите;
б) Майка ми;
в) Баща ми;
г) Брат ми/сестра ми;
д) Приятелите;
е) Друг човек /Посочи!
ж) Никой;
з) Досега не се е случвало другите да ме тормозят;
17. Има ли в групата деца, които обичат да тормозят другите?
а) Да;
б) Не;
18. Ако има, колко са на брой?.....броя
19. Има ли в твоята група деца, които често са тормозениот другите деца?
а) Да;
б) Не;
20. Ако има, колко са на брой?.....броя
Ти си: а) момче;
Ти си: б) момиче
Навършени

/Въпросникът се попълва от учителя чрез събеседване с детето – за ПГ 5 и 6 г-

Отговори на деца от група.....

[illegible]

[illegible]